

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2009

MEMORANTAMO

MADUO: 80

Memorantamo o, o na le ditsebe di le 19.

KAROLO YA A: POKO***Maboko a Setswana – MK Mothoagae*****POTSO 1 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

GO NWELA GA MENDI – MS Kitchen

- Pitso e tlile go tswa moseja wa mawatle go kopiwa banna ba ba thata go tla go thusa kwa ntweng ya lefatshe.
- Tau tse dikgolo tsa mophato wa MautlwaKgosi di ne tsa bolola ka sekepe sa Mendi go ya kwa Fora.
- Ntwa e e matlho mahibidu e ne e fagile kwa lefatsheng leo.
- Sekepe sa Mendi se sale se lebile kwa Fora, fela ga se a ka sa boa.
- Fora ba neng ba ya kwa go ona ga ba a ka ba mmona le ka matlho, gonne ga go ope yo a itseng gore ba feletse kwa kae, go itse ditlhapi tsa madiba fela.
- Mmoki o kgothatsa ba masika a banna ba, gore ba robale ka kagiso ka ba utlwile botlhoko thata, ba amogele, ba itlhoboge gonne barwa-rraabona ba digatlamelamasisi ga ba kitla ba boa gape.
- Dipelo tsa bamasika di tlamuketse kutlobotlhoko ka ntlha ya tiragalo e.
- Banna ba bolailwe ke metsi a lewatle a a se nang pelotlhomogi, a a bolayang mongwe le mongwe go sa kgathalelwe mmala.
- Go ne go tsamaile digatlamelamasisi fela go se na bodišaše.
- Go ile banna ba ba ipiditseng/ititeileng dihuba gore ba tla swela lefatshe la bona, banna ba ba sa tshabeng go swa le go tlogela bamasika a bona ba swela lefatshe la borrabona.
- Banna ba ba thata ba ba sa tshogeng le fa mpuru o faretswe. Maatla a banna ba, a tshwantshangwa le a dilalome tsa naga.

[10]**KGOTSA****POTSO 2 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)*****Maboko a Setswana – MK Mothoagae******KE GO TSENYA PHATSIMANE – GK Setou***

- 2.1 Maikutlo a lorato lwa nnete, o itumetse, o itumeletse lorato lo lo dirileng gore ba nyalane. (2)
- 2.2 Go nyala/Go tlhoma lotlhokwa. (1)
- 2.3 Phatsi, Tseke! (2)
- 2.4 Poeletsomodumo e utlwatsa le go gatelela moribo le morethetho mo

- lebokong. (2)
- 2.5 Pelo e a tlalelana fa a gopola gore o tlile go go naya bana ba ba sa tleng go nnela ruri/Fa Sedike a gopola gore ngwana wa gagwe wa mosetsana o a nyalwa. (2)
- 2.6 Mokgwa o phatsimane e leng tlhwatlhwagodimo ka teng, fa e sena go rekwa, e tlogela moreki a se na sepe. (1)
[10]

KGOTSA

POTSO 3 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Maboko a Setswana – MK Mothoagae

MAHUMAPELO A GA PHOKOJWE – MS Kitchen

- 3.1 Kutlobotlhoko/Selelo/Ngongorego. Leboko le tthalosa dipogisego le manyaapelo a ga phokojwe. (2)
- 3.2 Go nyelediwa ke motho le ntšwa ya gagwe/Ga a ratwe. (1)
Ga a kgone go tsamaya a phuthologile go batla dijo. (1)
Nnyaya, diphologolo/batho le bona ba a sotliwa gongwe le gongwe kwa ba fitlhelwang gona. (2)
- 3.3 Batho ba tshwanetse go rutwa go babalela diphologolo/Go itsisiwe ba Lefapha la Tlhokomelo ya Diphologolo/Basotli ba otlhaiwe/ba tshwariwe. (2)
- 3.4 Ke kekologa/ke tsamaela kgakala le motho le ntšwa ya gagwe. (1)
- 3.5 Go gatelela bokao jwa nako e phokojwe a neng a tswa ka yona go batla dijo. (1)
[10]

KGOTSA

POTSO 4 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Maboko a Setswana – MK Mothoagae

NGWAGA O SA NTHATENG KGABAGANYA – JSS Shole

- 4.1 A ngwaga o ke neng ke se na katlego mo go ona o fete/A ngwaga wa mathata o fete. (2)
- 4.2 Mola o ipoeletsa mo lebokong maikaelelo e le go gatelela bokao jwa gore ngwaga o kgabaganye. (1)
- 4.3 Ngwaga o sa tsaya/ungwelwa sepe go tswa mo mothong. (1)
- 4.4 Mmoki o neile ngwaga maikutlo a botho/setho go gatelela bokao jwa go dirisa ngwaga ditiro tsa setho.

(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekiwe)

(2)

4.5 Dilo di ka se go tsamaele sentle/o ka tlelwa ke madimabe/o ka diragalelwa ke dilo tse di maswe. (2)

4.6 O tla tsofala, mathata a botshelo a tla go atela, wa utlwa botlhoko gonne o sa dirisa nako ya gago sentle, dingwaga fa di feta di a ipoeletsa ka di latelwa ke tse dingwe. (2)

[10]

LE**POTSO 5 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Sefalana sa Menate – LD Raditladi**SEETEBOSIGO – LD Raditladi**

- Mmoki o ngongoregela gore batho ga ba a tshwanela go eta ka kgwedi ya Seetebosigo gonne ke kgwedi e e tsididi tota.
- Ga a rate botsididi jo bo feteletseng gonne bo dira gore bana ba omelele menwana, ba tshologe mamina le go tswa dikeledi mo matlhong.
- Ka setlha se, naledi e e bidiwang Naka e tswa borwa e galalela go feta tse dingwe.
- Ngwedi le ona ga o bonale sentle e kete o tshaba phatsimo ya Naka.
- Se se dira gore batho ba tsamaye ba sa phuthologa ka ntlha ya serame le phefo e e bogale.
- Dinao tsa batho di omelela jaaka tsa batho ba tsofetse ka ntlha ya serame, ka jalo batho ga ba kgone go tsamaela ka pele.
- Motsamao wa bona o lebega jaaka wa batho ba tlaopa.
- Mmoki o utlwela ntšwa botlhoko ka ntlha ya serame se se e gaupanyang mmele, e batla fa e ka iphitlhang gona.
- E gatsela dirope o ka re e ka lopa thuso go mongwe jaaka Tintibana go e apesa mmele ka sengwe se se bothitho le go e direla ntlwana kwa sekgweng kwa go nang le ditlhare tse di tlhotlhoregang matlhare.
- Ka ntlha ya serame ditlhare di tlhotlhoregile matlhare e bile a tletsetletse mo loaping a tshwana le dinku di fula phefo e tsubutla.
- Ditlhare di tlhotlhoregile, di ditshesane, dikalana di omeletse ga di na matlhare.
- Ka ntlha ya serame le ditshitshiri di iphitlhile, di tshabetse dikobo ga di batle madi a batho, di otile tsothhe fela, di palelwa ke go ya go senka dijo tsa tsona. [10]

KGOTSA

POTSO 6 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)***Molodi wa Setswana – TAP Dire*****BOTHO BO KAE?**

- 6.1 O ikutlwa a sa ntse a swabile gonne batho ga ba sa tlhole ba na le botho. (2)
- 6.2 Mothofatso. (1)
- 6.3 Sekgantshwane ke motho yo batho ba neng ba mo rata e bile ba ipela ka ena. (2)
- 6.4 Maikutlo a kutlobotlhoko – ga re sa tlhole re tshega le go bina. (2)
- 6.5 Nnyaya, bana ba tshwanetse go reetsa le go tlotla batsadi ba bona. (3)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekiwe)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30****KAROLO YA B: PADI****POTSO 7 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya ya motlhatlhojwa.

Leba Seipone – Kabelo Kgatea

- Gokatweng mmaagwe Motswagauteng, ga a ka a nna maikarabelo mo kgodisong ya ngwana wa gagwe. Fa a sale a mo tshola mme a lemoga fa a tshwana le rraagwe, a tswa mo botshelong jwa gagwe.
- Rraagwe Motswagauteng o ne a ikgatholosa kgodiso ya ngwana ka gore e ne e tla bo e le moila mo morafeng wa basweu fa ba tshotse ngwana le motho yo montsho. Seo se ne sa tlhola tsela e e neng ya lebisa morwawe kwa mebileng.
- Bana ba ba godisiwang ka lorato lo lo bothitho lwa batsadi, ga se gantsi o ka fitlhela ba ineetse mo mebileng jaaka re bona Motswagauteng a dira.
- Gokatweng o ne a sule letswalo, e sa le a rometse ngwana jaaka sephuthelwana le ratekesi, ga go letswalo lepe le mo tsikinyang gore a o gorogile kwa gae, o ja eng, o apara eng, o nwa eng ka jalo bana ba le bantsi ba tshabela mo mebileng ka ntlha ya go tlhoka tshireletso le lorato kwa magaeng a bona.
- Gokatweng le fa a fapositse loso lwa morwaagwe, o ne a mo tlogelela lefatshe le dibatana tsa mebila.
- Motsadi wa nnete o ka bo a setse morwa wa gagwe morago le go bona gore o sireletsegile e bile o gorogile sentle kwa gae.
- Mosala, malomaagwe, ke motlhodi wa mathata a ga Motswagauteng.

- O ne a mmetsa, a mmogisa a mmolaisa tlala. Se, se ne sa tlhola gore Motswagauteng a fetoge ngwana wa mebila. Mosala o paletswe ke go tshegetsatsa se batsadi ba gagwe ba neng ba se direla Motswagauteng mme a ineela mo bojalweng.
- Moleko le Teko ba ne ba tlhoile Motswagauteng ba mmitisa lekutwane/lephusumane, mme ba mo kgoromeletsa mo magaleng le go feta.
- Ba ne ba aga ba mmolelela gore ga go Motswana yo o nang le meriri e o ka reng moetse wa pitse.
- Ditsala tse tsa gagwe di ne tsa mo dira gore a ineye naga, e nne motshabi wa nnete, a tlogele legae.
- Moruti Letebele yo o neng a itse mathata a ga Motswagauteng, ga a dire sepe morago ga loso lwa ga rraagwemogolo.
- Tiragalo e, e ne ya okeletsa Motswagauteng mathata le go mo lemosa fa go se ope wa bagolo yo o mo utlwelang botlhoko.
- Mokoko le fa a bona basimane ba gagwe ba kgerisa Motswagauteng, ga a ke a tshwenyega jaaka mogolo, o ne a ithatela biri fela.
- Bapagami ba tekesi le bona ba fetile ba mo sotla ka puo tsela yotlhe.
- Bangwe ba mmitisa morwa, letata, lekutwane.
- Mapodisi le ona go na le gore ba kgale bosula jo, ba oketsa bosula ka go fitlha diphiri.

[25]

KGOTSA

POTSO 8

Leba Seipone – Kabelo Kgatea

- 8.1 Ke ena o Motswagauteng a mo thusitseng fa ba ne ba mo phamoletse sekgwama sa madi kwa Foreiborogo/Ke mosadi yo nkokoagwe Motswagauteng/ ljelele a neng a mo direla/Ke mosadimogolo yo o neng a fa ljelele seipone, se a neng a se fa Motswagauteng. (2)
- 8.2 Nnyaya, ke ngwana wa ngwana wa gagwe, ljelele ke mmaagwemogolo, ke ena a mo godisitseng. (2)
- 8.3 Mosadimogolo mo mmuisanong wa gagwe le Motswagauteng o senola maikutlo boitumelo gonne a tlhalogantse lebaka le le tlhodileng gore morwawe a tsewe ke mapodisi. (2)
- 8.4 Le ne le batla gore Motswagauteng a tsholole kgetse ka e amana le ngwana wa ga mogolowe. Motswagauteng o ne a amega mo kgetseng e go neng go le matshwanedi gore a tshwarise magodu, a lengwe la ona e neng e le ngwana wa ga mogoloa lepodisi le, mme le batla gore e tshololwe. (2)
- 8.5 O ne a ikobonya, o ne a inyeneyefatsa fa a iteba mo seiponeng. Mo tekiseng ba ne ba mo sotla ka meriri ya gagwe mme se sa dira gore a ikotlhaele go sa tshwane le batho ba bangwe. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (4)
- 8.6 Motswagauteng o iteetswe go sireletsa mosadi wa mosweu yo o neng a

phamolelwa kgetsana ya madi kwa toropong ya Foreiborogo.

Kwa sekolong se segolo sa Foreiborogo Motswagauteng ga a ka a fenya kgetse ya go lwa le mosimane wa mosweu.

Go tseelwa lokwaloitshupo ka sefane sa Swanepoel.

(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.)

(4)

8.7 Mosala o ne a sotla Motswagauteng a mmita lekgalagatsana le le sa itseng rraalona, le gore o sentswe ke rraagwemogolo, o ne a mo tseela leruo le a neng a le tshwaetswe ke rraagwemogolo, a mo itaya fa a timeditse diruiwa. Tsotlhe tse di feleletsa di mo gapeletsa go inaya naga. O a sotlega ka gonne o rakana le mathata a mantsi mo botshelong jwa gagwe jwa mmila.

(2)

8.8 Botlhe ba ba tloang molao ba ne ba tla kobiwa mo tirong, maikaelelo e le go fokotsa bogodu le bonokwane.

(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.)

(1)

8.9 Go ratana le mongwagwe Jankie Smook mo sephiring.

Go boloka/sireletsa Motswagauteng kwa ga Mokwepa gonne a lemogile matshwao a tsalo e bile a tshwana le rraagwe.

Fa a ne a raelwa ke Mokwepa go gapa Jankie Smook ka dikgoka, go mmolaya le go rekisa mmele wa gagwe kwa mosading wa Sankoma.

(2)

8.10 O ne a tsielega, gonne ka dinako tse dingwe motho ga a itse gore a dire eng fa dilo tsa mofuta o di diragala.

(2)

8.11 Ke ne ke tla mo itshwarela gonne re sa tshwanela go athola/ke ne ke se kitla ke mo itshwarela le go mo lekola kwa kgolegolong gonne a ne a ntathile.

(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.)

(2)

[25]

KGOTSA

POTSO 9 (POTSO YA TLHAMO)

Omphile Umphi Modise – DPS Monyaise

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Motlalepule jaaka moanelwa wa madi le nama o diragalelwa ke dilo tse re di fitlhelang mo matshelong a rona.
- O tsena mo seraing se a se agetsweng ke Thandi ka ntlha ya fa a le lefufa e bile a boulela. Thandi o fetsa le mosimane wa ditedu tsa katse yo Motlalepule a iphitlhelang a pataganetse dikobo nae a bo a iphitlhela a imile ngwana yo a sa mo rulaganyetsang.
- Motlalepule o ima ngwana e se ka maikaelelo a gagwe mme e le ka ntlha ya lebaka la ga Thandi gonne a ne a bona gore sekgele sa boMmabontle se mo tswa mo diatleng.
- Gore sekgele se mmoele o tshwanelwa ke go logela Motlalepule leano ka a lemogile gore ga a sa tlhole a kgathalelwa ke basetsana ba bangwe fa e sa le Motlalepule a goroga mo difoleteng tsa bona.
- Le mo matshelong a rona go na le batho ba ba epelang ba bangwe mamena a

ba iphitlhelang ba tsene mo go ona jaaka Thandi a dirile gonne ba sa batle go amogela ka moo batho ba bangwe ba leng ka teng.

- Batho ba iphetola bomenomasweu polaya e tshoga gonne go ya ka bona, batho ba bangwe ba sa tshwanelwa ke go tlhagisa ditlhogo kgotsa gona go nna le dilo tse dintle ka e le bona fela ba ba ipatlang go nna le dilo tse dintle/gore go bonwe bona fela.
- Morago ga go belega, o tsaya ngwana o mo romela kwa legang la bana ka a lemoga gore ga a kitla a kgona go mo tlamela.
- Le mo malatsing a gompiano basetsana ka dinako dingwe ba patelesaga go latlha bana kgotsa go ba isa kwa legang la bana gonne ba sa kgone go ba tlamela segolo bogolo e bile ka ba ba imile ba sa ikaelela kgotsa ka gona go betelwa.
- Motlalepule o ne a rakana le lekau la kwa Thabantsho le bo le mo nyala. Ka go tlhoka nnete le botshepegi kgotsa go tshaba go itshenyetsa lenyalo, o palelwa. Ke go bolelela monna fa a na le ngwana yo a sa leng a mo isitse kwa legang la bana kwa Olanti. O itebaditse kgang e e reng e tsewa le namane.
- Boemong jwa go bolelela monna nnete, o mo raya a re, ba ikgodisetse mongwe wa bana ba ba latlhilweng ke bommaabo gonne fa pele ga Modimo e le sebe go sa tseye bana ba tsia. O na le tsholofelo ya gore e tla re ba ile kwa legang la bana a kgona go bona morwae mme a mmusetse gae kwa gaabo.
- Mo matshelelong a rona re fitlhela makgarebe a a se nang botshepegi ka a sa bolelele bakapelo ba bona fa ba na le bana mme o fitlhele motho a lobile ngwana ka jalo a patelesaga go mo tlogela kwa gaabo. Ka ntlha ya se, motho o sotla ngwana ka gonne o tlhola a logile maano mo monneng wa gagwe gore fela fa a ka kgona go romelela ngwana wa gagwe dijo.
- Motlalepule o feleletsa a lwala bolwetse jwa tlhogo a bo a tlhokafala ka ntlha ya sephiri se se mo jang a le esi a sa se utololele ope. Le mo matshelelong a rona batho ba a lwala le go tlhokafala ka ntlha ya go itebatsa kgang e e reng “le pelong ga le tshetse”

[25]

KGOTSA

POTSO 10

Omphile Umphi Modise – DPS Monyaise

- 10.1 Go balabala ka pelo ga MmaMosidi ga go bona ngwana/letlhologelelo la ga Motlalepule la go batla go bona morwawe. (2)
- 10.2 Nnyaya, gonne ga a ka a bolelela monna wa gagwe nnete ka ga ngwana wa gagwe yo a mo tlogetseng kwa legang la bana la Olanti. (2)
- 10.3 E senola maikutlo a tsholofelo a gore, e tlaa re fa a ya kwa legang la bana, a fitlhele morwawe, mme a mo isa gae. (2)
- 10.4 Loeto lo tseweletsa go sotlega mo moweng ga ga Motlalepule ka a sa fitlhele se a se batlang. (2)
- 10.5 Bonolo le bopelotelele jwa gagwe mo go mogatse bo rotloetsa MmaMosidi go batlana le ngwana wa mosimane yo o tla mo ntshang bodutu le mosetsanyana wa bona. (3)

- 10.6 Nnyaya, bana ga ba a tshwanela go latlha le fa motho a ka sotlega jang. Ee, Go siame go isa ngwana kwa legae la bana fa o se kitla o kgona go mo tlhokomela go na le go mo latlha kwa mebileng. (2)
- 10.7 Ke ne ke tla mo hutsa/tlhoa botshelo jwa gagwe jotlhe/ke ne ke tla dira dipatlisiso tse di tlhodileng gore re bo re kgaogane. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)
- 10.8 Di mmaketse bolwetse – o ne a selwa letsatsi le letsatsi. O ne a bopame. O ne a feleletsa a tlhokafala ka ntlha ya go balabala ka pelo. (4)
- 10.9 Ke ne ke ka se nne le sephiri/ke ne ke tla bolelela monna ka ngwana yo/ke ne ke tla fitlha sephiri/monna o ne a tla ntlogela fa a utlwa gore ke tla le letlaleanya. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)
- 10.10 Wa segologolo/maloba/metseselegae/botshelo jwa dikgomo le temo. (2)
- 10.11 O re ruta gore re se ka ra fufegela batho ba bangwe/sephiri se a bolaya/le pelong ga le tshetse/thuto ke boswa/re tshwanetse go tlhokomela dingwao tsa rona. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)

[25]**KGOTSA****POTSO 11 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tlamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Masego – G Mokae

- Rre Schalk Van Jaarsveld o ne a tlhokofalelwa ke rraagwe yo o neng a bogisa badiredi ba gagwe.
- Rre Motsepe le Rre Schalk ba goletse mmogo mo polaseng, fa Gert a sena go tlhokofala Rre Schalk a tsaya marapo.
- Jaaka rraagwe, Schalk o ne le ena a tsaya mokgwa wa ga rraagwe wa go bogisa badiredi ba gagwe.
- Rre Schalk o ne a teketa Rre Motsepe ka ntlha ya phoso e nnye e a e dirileng.
- Rre Motsepe o ne a palelwa ke go itshoka, a kgama Rre Schalk go fitlha a neela mowa, a golegwa mme a kalediwa. Badiri ba polase fa ba bona molaodi wa bona yo o neng a tle a ba kgalemele e le ena a dirang se, ba tsena mo ntlong, mme ba betelela mosadi wa ga Schalk, ba mmofeletse mo setulong.
- Ba ne ba tshuba ntlo ya gagwe lore, mme ga se ka ga sala sepe.
- Badiri ba le robongwe ba ne ba tshwarwa, mme ba atlholelwa dingwaga di le dintsi kwa kgolegolong, mme Rre Kgabo Motsepe o ne a atlholelwa loso.

- Tiragalo e, e ne ya dira gore ba kobiwe mo polaseng, mme ba thibeleda kwa ga MmaSontaga.
- MmaSontaga o ne a bonela Masego tiro gore a se ka a imelwa ke mathata a go godisa morwawe. Ka go tlhoka lesego bathapi ba ga gagwe, e bong ba ga Lazor ba ne ba boela gae kwa Yuropa, ka ntlha ya gore le bona ba ne ba na le seabe mo dipolotiking, ba tshaba go bolawa.
- Masego o ne a iponela lekau lengwe la lekomonisi go twe ke Vusi Mgoma. Morago Vusi Mgoma o ne a nyala Masego, e ne e le rre yo o lorato gonne o ne a rata Sello ka pelo yotlhe, le go mo thusa le ka ditiro tsa sekolo, mme a mo rotloetsa go buisa dibuka tsa dipolotiki thata.
- Ka 1976 Seetebosigo a tlhola malatsi a le someleborataro, go ne ga runya dikhuduego mo Soweto. Di ne tsa aparela metse e e fa gaufi le kgakala.
- Matlharapa a ntwaga ya kgololosego a tlala boitumelo mo dipelong. Le ena Vusi Mgoma tota.
- Vusi Mgoma o ne a bolawa ke mapodisi go twe o ne a thusa dirukhutlhi go tsena mo nageng.
- Botshelo jwa ga Masego le morwawe bo ne ba tlhakatlhakana go lwelwa moswi le mosadi yo Vusi a neng a mo nyetse pele a kopana le Masego/yo o neng a tlhalana le ena, mme a na le bana ba le babedi le ena.
- Masego o ne a fetsa ka gore ene ga a batle madi a ga mogatse, se a se kopang ke go boloka monna wa gagwe fela. Madi ona a tla fiwa bana ba gagwe.

[25]**KGOTSA****POTSO 12****Masego – G Moka**

- 12.1 Nako ya kgatelelo le tshotlako ya batho ba bantsho ke basweu/Nako ya tlhaolele. (2)
- 12.2 Batho ba le bantsi jaaka Rre Vusi Mgoma ba latlhegetswe ke botshelo ka ntlha ya tlhaolele. (2)
- 12.3 Ke tsholo e e makgwakgwa ya badiri le go ganelwa ka ditshwanelo tsa botho. (2)
- 12.4 Ga se basadi botlhe ba e leng ba nyalo ya bobedi mo banneng ba bona ba ba leng bosula/Ga se basadi botlhe ba ba nyalelwang dithoto. (2)
- 12.5 Ba ne ba abela mmaagwe Sello madi a go mo tsenya sekolo. (2)
- 12.6 Fa ba ka bo ba ne ba na le bana mmogo, go ne go tla nna le puo e: “ngwana/bana ba gago, bana ba me le bana ba rona”, mme se, sa tlisa dikgogakogano magareng ga bana ba, motsing o tshwana le o, wa loso lwa ga Mgoma/Go bulelana mafatlha ka matshelo a bona a a fetileng. (2)
- 12.7 Ke fa Masego a kopa go newa setopo sa monna wa gagwe le gore a ipolokele sona a sa tshwenyega ka boswa jwa gagwe. (2)

- 12.8 Ke go ima ga Lizbeth a imisiwa ke base Schalk. Fa ngwana a sena go tsholwa/belegwa, lefatshe le tla itse gore o tlhakanetse dikobo le Lizbeth. (2)
- 12.9 O na le lerato la nnete – gonne o ne a rata moswi ka pelo ya gagwe yotlhe. Ga a megagaru/o pelotlhomogi – o a itse gore fa go na le madi ke a bana, ka jalo ga a lomeletse bana ba moswi madi a a ba lebaneng. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (4)
- 12.10 Nnyaya, seane se se gokolola mongwe le mongwe, motsadi le ngwana go tlotla dikgakololo tsa batho ba ba nang le maitemogelo a a rileng mo botshelong. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (3)
- 12.11 Ke moanelwamogolo/thwadi/mokgannaditiragalo/ke motho wa madi le nama, o utlwa botlhoko, o a itumela, o kgona go tsaya ditshwetso tse di maleba. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25****KAROLO YA C: TERAMA****POTSO 13 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Matsapa di a tsaya kae? – SS Moku

- Fa Nnaniki a tshwere tiro ka fa, Moremi o ne a mo thusa kwa ntlheng e.
- Ga se gantsi o fitlhela monna a thusa mosadi.
- Thusano e nna teng fa go le kutlwano mo lelapeng.
- Banna ba bangwe ba tshaba go thusa basadi ba bona mo malapeng ba boifa gore go tla twe ba jesitswe.
- Rraagwe Moremi o ne a tlhokafetse, mmaagwe o ne a koafetse ka ntlha ya loso lwa monnamogolo.
- Moremi o ne a tshitshinya gore mmaagwe a batlelwe mothusi gonne wa mmangwaneagwe o ne a tlogela mosadimogolo a le esi.
- Nnaniki o ne a dumelana le mogatse kwa ntle ga manganga le dikgogakgogano tse di lebisang kwa tlhalanong.
- Ba ne ba kopa Nobuhle go ba batlela mothusi yo o tswang kwa ga bona kwa Komatipoort.
- Nobuhle o ne a se lefufa go thusa batho ba e seng ba lotso lwa bona.
- Fa e ne e le yo mongwe o ne a ka ba tlisetsa selalome jaaka re bona go diragetse mo matshelong a rona.
- Nomalanga o ne a tlhokomela bana ba ga Moremi le Nnaniki ka botswapelo.
- O ne a ikutlwa a amogelesegile e bile a le mo lapeng.
- Mo botshelong jwa jaanong batho ba senyetsa batho bogolosegolo fa ba itse gore ga o itse kwa ba tswang teng sentle.
- Nomalanga o ne a gana go fiwa malatsi a boikhutso.

- E ne e se ka ntlha ya go natefelwa fela, o ne a batla go kgobokanya mo go ka tlalang seatla.
- Fa e ne e le yo mongwe o ka bo a itumeletse boikhutso gore a ye go bona ba gaabo.
- Fa ngwaga o fela o ne a ya gae gore a tle a bowe mo ngwageng o o latelang.
- Mo botshelong jwa gompiano mmelegi fa a ka ya gae nako dingwe ga a boe.
- Mosadimogolo o ne a tlhokafala a bo a bolokwa Nomalanga a sa itse gonne a ne a sa ntse a le mo malatsing a boikhutso. O ne a boa, mme a fitlhela dikgang tse di seng monate tse.
- O ne a amegile jaaka e kete ke tokololo ya moswi e seng ba botshelo jo re bo tshelang.
- Moremi o ne a batlela Nomalanga tiro kwa mooking mongwe yo o nnang fa gaufi.
- Nomalanga o ne a gana tiro eo gonne a sa rate go direla baoki.
- Ga a ka a re ke tiro e siame o tla e tsaya. O ne a e gana ka ntlha ya semelo sa gagwe se se itshekileng.
- Ba botshelo jwa gompiano ba ka bo ba e amogetse fela kwa ntle ga go lebelela mabaka. Mooki Matlhare o lekile go tlhalosa mabaka, mme a sala a ntse a gana.
- Mooki Matlhare ga a ka a ngala kgotsa go galefela Nomalanga, o ne a amogela fela.
- Ba botshelo jwa gompiano ba ka bo ba thuntshitse dithole e bile ba simolola go belaela Nomalanga.
- Nomalanga o ne a boela gae kwa ntle ga manganga ape.

[25]**KGOTSA****POTSO 14*****Matsapa di a tsaya kae? – SS Moku***

- 14.1 Nnyaya, ga a ka a newa lerato le a le kopang/Ga a ka a atlega mo go kopeng lerato ga gagwe. (2)
- 14.2 Ee, se se ka tlhola tlhakatlhakano/tlhalano/mathata mo lenyalong la ga Ntope. Nkefi a ka supa lonyatso mo go mosadi wa ga Ntope. (2)
- 14.3 Tshimo ele ke thite. (2)
- 14.4 Ke ka ntlha ya fa a rata Nkefi, mme a lekile ka bojotle, mme go ntse go retela. (2)
- 14.5 Semelo sa gore Nkefi o lonyatso e bile o tseela batho kwa tlase. (2)
- 14.6 O ne a re ga se wa maemo a gagwe.
O na le madi ga a tlhoke sepe.
Rraagwemogolo ke kgosi mo Lefurutshe.
O na le ntlo e e leng ya gagwe. (3)
- 14.7 Motho o tlhoka molekane/le fa a ka nna le dithoto tsa lefatshe gonne madi o ka nna nao, mme a se go boloke.
Motho o tlhoka lerato/lenyalo le le tla mo lerelang boitumelo le bana ba ba tla

mo tlhokomelang gonne dithoto di se kitla di kgona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.)

(2)

14.8 Ee, o ne a e tsaya, mme a nyalana le Matlhodi.

(2)

14.9 Fa Ntope a sena go tlhokofala Nkefi o ne a lelela gore Ntope o tlhokafetse, ga go na monna yo o tla mo nyalang gonne le Mafenya a nyetse.

(2)

14.10 Ntope o ne a dira tiro yotlhe ya sekolo gonne mogokgo o ne a sa itse tsamaiso ya sekolo.

(2)

14.11 Boitshoko bo a duela/se nkganang se nthola morwalo.
(Dikarabo tsa batlathlojwa di elwe tlhoko.)

(2)

14.12 Ee, o thusitse tsala ya gagwe go mmuelela/o mo file dikakanyo tsa gore a togele Nkefi fa a mo gana gonne o tla iponela yo mongwe.

(2)

[25]

KGOTSA

POTSO 15 (POTSO YA TLHAMO)

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Ga se Lorato – MJ Magasa

- Ditiragalo tse di diragalang mo lelapeng la ga Rre Motsamai ke matlhabisa ditlhong e le ruri.
- Se ga se reye gore go itirela fela mo matshelong a rona go siame.
- Motsamai o ne a tsamaya a sasanka le basadi, a ikgatolositse bana le mogatse.
- Mo ntlong ya gagwe go ne go rena tlala le lehuma fela, bana ba wela mo molelong.
- Le fa Lesego a ne a le makgasa, e bile a tshegwa kwa sekolong, o ne a sa tshwanela go raya rraagwe a re ba tla ipatlela rre yo o tla ba rekelang diapar.
- Mowa wa ipusolotsetso o ne o rena mo pelong ya ga Gadifele ka gonne o ne a raya monna wa gagwe a re “Le nna ke tshwana nao, ke ratwa fela jaaka o ne o ratwa. “Fa monna a go foseditse, le nna fa fatshe le buisane.
- Gadifele a re ‘fa a ka bowa o tla itlamela kgotsa a itelele yo o tla mo tlamelang.
- Le fa Motsamai a paletswe ke go godisa bana ba gagwe, ba ne ba sa tshwanela gore ba re ga ba sa tlhole ba mmatla ka ntlha ya fa a sa ba godisa.
- Gadifele jaaka mme, o ne a sa tshwanela go kobela monna wa gagwe kwa letlotleng la gagwe le gore a ithekele dijo.
- Gadifele o ne a sa tshwanela go ipusulosetsa ka go tsamaya le Dan fa pele ga matlho a bana ba gagwe le mosadi wa gagwe.
- Bana ba gagwe le bona ba na le mokgwa o o sa siamang gonne ba ne ba biletsa mmaabona Dan.
- Re itse e le gore lelapa le agiwa gantsi ke basadi.
- Ga e re fa monna a rutlomolola letlhaku ka fa, le mosadi a bo a le rutlomolola mo letlhakoreng le lengwe.
- Le fa Motsamai a ne a na le diphoso, kgang e e reng “e e anyang e leletse e ruta e e mo mpeng” ke boammaruri.

- Ga se tshwanelo gore bana ba reye rraabona ba re ga ba kitla ba mo nametsa sejanaga.
- Ruri tsa lelapa la ga Motsamai ke matlhabisadithong e le tota. [25]

KGOTSA

POTSO 16

Ga se Lorato – MJ Magasa

- 16.1 Lorato lo lo sa tsepamang/bonyatsi.
O rata basadi – ga a latlhe le fa a tsena mo mathateng ka ntlha ya bona.
Ga a na maikarabelo – le fa mosadi a mo lemosa bothata jwa kwa lapeng.
O rata maaka – ga a bolelele dinyatsi tsa gagwe nnete gore o na le lelapa/o nyetse. (4)
- 16.2 Ke gore Motsamai o ne a sa tlhokomele lelapa la gagwe ka jalo Gadifele a mo tshwarisa. (2)
- 16.3 Go nna pelotelele le boitshoko jwa gagwe di ne tsa dira gore Motsamai a itaole le go feta selekano. (2)
- 16.4 E maleba gonne batsadi ba tshwanetse go tsaya maikarabelo a bana ba bona.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)
- 16.5 Boikgantsho/boikgogomoso ka a na le madi, mme balelapa la gagwe ba ikaegile ka ena. (2)
- 16.6 Ke ne ke tla tswa mo lelapeng gonne go itshupa fa lerato le setse le fedile/Fa banyalani ba setse ba fitlhile mo maemong a, se se supa gore ba ka tloga ba tlhagisetsana kotsi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)
- 16.7 O sentse dikoloi tse tharo tsa kwa tirong tse a menogileng ka tsona.
O ne a dirisa dikoloi tsa tiro botlhaswa ka go ya dithabeneng le dinyatsing ka tsona. (2)
- 16.8 Ga a bue nnete gonne puso e ne ya mo pateletsa go tlamela bana ba gagwe. (2)
- 16.9 Moipolai ga a lelelwe. Lenyalo la ga Motsamai ga le a tsepama, ga le na boitumelo e bile o kobiwa kwa tirong ka ntlha ya ditiro tsa gagwe tse di sa dumelesegeng. (2)
- 16.10 Nnyaya – o ne a kojwa jaaka ntšwa kwa ga Suzan. (3)
- 16.11 O le agetse lebenkele. (1)
O le reketse sejanaga (bene). (1)

[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25

PALOGOTLHE: 80

RUBORIKI

7.1 PUO YA GAE

7.1.1 RUBORIKI YA GO TSHWAYA DITLHAMO TSA MABOKO

<p>Ruboriki ya go tshwa ditlhamo tsa Poko Puo ya Gae Maduo 10</p>	<p>Puo Ka gego, tatelano yadintlha le tlhagiso, puo, segalo le setaele se dirisitsweng mo thlamong</p>	<p>Phitlhelelo ka dinaledi. -popego e e nyalelanang. -Matseno le bokhutlo jwa maemo a a kwa godimo. -ngangisano e e bopegileng e bilesentle tota se sentle, puo, segalo le setaele se se tlhotlhogileng mme se nepagetse.</p>	<p>Phitlhelelo ka matsetseleko -Tlhamo e e bopegileng sentle. - matseno a itumedisasng le bokhutlo. - ngangisano le mola wa kakanyo o o bonolo go ka latelwa. - puo, segalo le setaele se se nepagetseng. - tlhagiso e ntle tota.</p>	<p>Phitlhelelo e e tletseng - popego e e siameng le nagangisano e e welang . - matseno le bokhutlo le ditemana tse di nyalelanang sentle. - kwelano ya ngangisano e ka latelwa. - puo, segalo le setaele se se nepagetseng mo go rileng.</p>	<p>Phitlhelelo e e iutmedisang - go nale bopaki jo</p>	<p>Phitlhelelo ka tekano</p>	<p>Phitlhelelo e e potlana</p>	<p>Ga a fitlhelela</p>
<p>Diteng Go naya thanolo ya setlhogo, boteng jwa ngangisano, bosiamisi le go tlhaloganya leboko.</p>								

NSC – Memorantamo

Phitlhelelo ka dinaledi. - Boteng jwa thanolo ya setlhogo, dintlha tsotlhe di tlhotlhomisitswe - dinaledi / bontlntle: 90% + bontle tota 80-89%: -	7 80-100%	7 80-100%	6 70-79%	5 60-69%	4 50-59%	3 40-49%	2 30-39%	1 0-29%
Phitlhelelo ka matsetseleko -Matsetseleko a setlhogo,dintlha tsotlhe ditlhotlhomisitswe. - dintlha tsotlhe di sekasekwe	6 70-79%	8 - 10	7 - 7½	7 - 8				
Phitlhelelo e e tletseng	5 60-69%	7½ - 8½	7 - 8	6½ - 7½	6 - 7			
Phitlhelelo e e iutmedisang	4 50-59%	7 - 8	6½ - 7½	6 - 7	5½ - 6½	5 – 6		
Phitlhelelo ka tekano	3 40-49%			5 - 6	4½ - 5½	4 - 5	3½ - 4½	
Phitlhelelo e e potlana	2 30-39%				4 - 5	3 ½- 4½	3 - 4	1 - 3½

Ga a fitlhelela	1 0-29%					3 - 4	1 - 3½	0 - 3
-----------------	------------	--	--	--	--	-------	--------	-------

7.1.2 ROBURIKI YA GO TSHWAYA DIPOTSO TSA DITLHAMO, PADI LE TERAMA

Ela tlhoko pharologano ya maduo a a abetsweng diteng kgatlanong le popego le puo.

DIKHOUTU LE KABELO YA MADUO.		DITENG [15] Thanolo ya setlhogo, boteng jwa ngangisano, netefatso le go tthaloganya sekwalo.		POPEGO LE PUO [10] Popego, tatelano ya dintlha le tthagiso. Puo, segalo le setaele se se dirisiwang mo ditlhamong.
Khoutu 7 80% – 100%	Phitlhelelo ya dinaledi 12 – 15 maduo	-Boteng jwa thanolo ya setlhogo, dintlha tsotlhe di tthothomisitswe. -Thwadi ya dikarabo: 90% + bontle tota jwa dikarabo 80-89%: -Motseletsele wa ngangisano e e maleba e ikaegile ka sekwalo / setlhogo. -Ditlhangwa le sekwala se se tthalogantsweng ka phitlhelelo e e gaisang thata.	Phitlhelelo ya dinaledi 8 – 10	-Popego e e nyalelanang. -Matseno le bokhutlo jwa maemo a a kwa godimo. -Ngangisano e e bopegileng sentle tota ,puo, segalo le setaele se se tthothegileng mme se nepagetse.
Khoutu 6 70 – 79%	Phitlhelelo ya matsetseleko 10½ – 11½ maduo	-Matsetseleko a thanolo ya setlhogo. Dintlha tsotlhe di tthothomisiwe. -Dikarabo ka botlalo. -Tatelano ya ngangisano e e utlwagalang e filwe. E tshegeditswe go tswa mo pokong. -Go tthaloganya ditlhangwa le poko sentle.	Phitlhelelo ya matsetseleko 7 – 7½	-Tlhamo e e bopegileng sentle. -Matseno a a itumedisang le bokhutlo. -Ngangisano le mola wa kakanyo o o bonolo go ka latelwa. -Puo, segalo le setaele se se nepagetseng. -Tthagiso e ntle tota.

Khoutu 5 60 – 69%	Phitlhelelo e e tletseng 9 – 10 maduo	-Dikarabo dingwe di tsamaelana le setlhogo mme ngangisano/kganetso ga e maleba. -O paletswe ke go araba dipotso -Dintlha dingwe ga di na bopaki go bontsha fa di tsamaelana le setlhogo. -Bokoa thata mo ditlhangweng le mo lebokong.	Phitlhelelo e e tletseng 6 – 6½	-Popego e e siameng le ngangisano e e welang. -Matseno le bokhutlo le ditemana tse di nyalelanang sentle. -Kwelano ya ngangisano e ka latelwa. -Puo, segalo le setaele se se napagetseng mo go rileng
Khoutu 4 50 – 59%	Phitlhelelo e e itumedisang 7½ – 8½ maduo	-Thanolo ya setlhogo e e mo magareng ga e tlhotlhomise dintlha tsotlhe. -Go na le dintlha tse di tshegetsang setlhogo. -Dingangisano di a tshegetswa mme bopaki ga bo a tota.	Phitlhelelo e e itumedisang 5 – 5½	-Bosupi jwa polelo bo a bonagala. -Tlhamo a tlhela tatelano ya dintlha. -Diphoso tsa puo ga di dintsi. -Segalo le setaele di a tsamaisana. -Di temana batlile di siama.
Khoutu 3 40 – 49%	Phitlhelelo ya tekano 6 – 7 maduo	-Maiteko fela a go araba dipotso. -Maiteko a go araba dipotso a a kwa tlasenyana. -Dikarabo tsa setlhogo. tse di sa tsepamang. -Kganetso e e sa totang ya bosiamisi jwa leboko. -Moithuti ga a ise a tlhaloganye setlhangwa le leboko sentle.	Phitlhelelo ya tekano 4 – 4½	-Popego e na le diphoso. -Ga go tatelano ya dintlha. -Diphoso tsa puo di a bonala. -Segalo le setaele ga di tsamaelane le maikaelelo a se se kwadilweng. -Ditemana di tletse diphoso

Khoutu 2 30 – 39%	Phitlhelelo e potlana 4½ – 5½ maduo	-Bokoa jwa go tlhologanya setlhogo. -Poeletso ya dikarabo nako nngwe go latlhegelwa ke karabo. - Ga go na kganetsano e e tseneletseng . thanolo e e fosagetseng sa tshegetswe ka leboko. - Setlhangwa se se bokoa e le tota.	Phitlhelelo e e potlana 3 – 3½	-Paakanyo e e bokoa. -Dintlha ga di latelane. -Diphoso tsa puo le setaele go supa kwalo e e bokoa. -Segalo le setaele ga di tsamaelane le lekwalo. -Ditemana di na le diphoso.
Khoutu 1 0 – 29%	Ga a fithhelela 0 – 4 maduo	-Dikarabo dingwe di tsamaelana le setlhogo mme ngangisano/kganetso ga e maleba. - O paletswe ke go araba dipotso. - Dintlha dingwe ga di na bopaki go bontsha fa di tsamaelana le setlhogo. - Bokoa thata mo ditlhangweng le mo lebokong.	Ga a fitlhelela 0 – 2½	-Setlhogo ga se tsamaisane le diteng. -Ga go bopaki ba letlhomeso le tatelano ya dintlha. -Puo e e bokoa. -Setaele le puo e e fosagetseng. -Ditemana ga di a agega sentle.